

- 4) ἔμεινεν, ὅπου ἐξεμεταλλεύθη δυνάμεις τῆς φύσεως, συνδεδεμένη πρὸς τὴν πηγὴν τῶν,
- 5) διεθιβάσθη ἐμπειρικῶς καὶ
- 6) ἐξεπλήρωσε σκοπούς, τοὺς ὁποίους καθώριζεν ἡ ἀνάγκη ἐκ τῶν προτέρων.

Ἐκ τῶν χαρακτήρων αὐτῶν κανεὶς δὲν προσδιορίζει τὸ φαινόμενον τῆς σημερινῆς τεχνικῆς, ὡς ἰδιαίτερα γνωρίσματα τῆς ὁποίας παρουσιάζονται:

Α' Ἡ ἐπέμβασις εἰς τὴν δομὴν τοῦ ἀνοργάνου κόσμου.

Μέχρι τῆς χρησιμοποιήσεως τῶν γαιανθράκων ἡ τεχνικὴ θάσις ὅλων ἀνεξαιρέτως τῶν πολιτισμῶν ὑπῆρξεν ἡ ὀργανικὴ φύσις. Ἡ ξυλεία, τὰ ζῶα καὶ οἱ δοῦλοι ἐστήριζαν τὰ ἔργα τῆς ἱστορίας. Ἐὰν ὅμως ὁ πρακτικὸς κόσμος ἐβασίσθη ἐπὶ τῶν ἐκφράσεων τῆς ζωῆς, δὲν ἦτο δυνατόν νὰ παραγνωρίσῃ τὰ αἰτήματά της. Ἐπέκεινα παντὸς συναίσθηματισμοῦ τὰ κατασκευαστικὰ σχέδια τοῦ ἀνθρώπου ἔπρεπε νὰ προσαρμοσθοῦν εἰς τὴν δυνατότητα τῶν ζώντων κτημάτων. Οὔτε τὰ ξύλα οὔτε οἱ δοῦλοι ἦτο δυνατόν νὰ σηκώσουν θάρος μεγαλύτερον τῆς φυσικῆς τῶν ἀντοχῆς. Αὐτὴ ἀκριβῶς ἡ προσαρμογὴ τοῦ ἀνθρώπου εἰς τὴν ἐσωτερικὴν δυνατότητα τῶν ἐνοργάνων ἀντιστρέφεται σήμερον. Ἀντὶ τοῦ ἀνθρώπου εἰς τὸ ἀντικείμενον προσαρμόζεται εἰς τὴν ἐποχὴν μας τὸ ἀντικείμενον εἰς τὸν ἄνθρωπον. Ἡ βιομηχανία βαδίζει τὴν ὁδὸν τῆς δημιουργίας συνθετικῶν ὑλῶν, οἱ χαρακτῆρες τῶν ὁποίων καθορίζονται κατὰ βούλησιν. Ἐπαυσε μὲ ἄλλους λόγους ἡ φύσις νὰ προσφέρῃ τὸ παράδειγμα τῶν ἀνθρωπίνων ἐπιδιώξεων. Δὲν θὰ ἐπανελαμβάνετο ἐπὶ τῶν ἡμερῶν μας, ὅτι τὰ πράγματα καὶ τὰ γεγονότα, τὰ ὁποῖα τὴν ἐκφράζουν, «ὡς οἶόν τε ἄριστα ἔχειν, οὕτω πέφυκεν»¹.

Εἰς τὴν προσπάθειαν τῆς ἀναθεωρήσεως τοῦ ἐσωτερικοῦ προγράμματος τῆς φύσεως ὁ ἄνθρωπος κατὰ συνέπειαν δὲν συνδέεται πρὸς τοὺς κοινωνοὺς τῆς ζωῆς, ὥστε νὰ αἰσθάνεται τὸ δέος τῆς συγγενείας, ἀλλὰ πρὸς τὴν νεκρὰν ὑλὴν, ἡ ὁποία ἐξαναγκάζεται νὰ ὑπηρετήσῃ τὴν τεχνικὴν πρόθεσιν. Ἡ ἀντικατάστασις τοῦ φυσικοῦ κόσμου διὰ τῶν ἀντικειμενικῶν συμπυκνώσεων τῆς θελήσεως δημιουργεῖ διὰ τοῦτο μίαν νέαν σχέσιν καὶ πρὸς τὸν ὑποκειμενικὸν κόσμον. Διὰ νὰ ζῆσιν τεχνικῶς, ἐπιχειρεῖ σήμερον ὁ ἄνθρωπος νὰ ἐξουδετερώσῃ τὸν ἄνθρωπον, νὰ τὸν κατασκευάσῃ ἐσωτερικῶς, ὅπως εἰς τὴν περίπτωσιν τῶν τεχνικῶν ἀντικειμένων. Τὸ ραδιόφωνον καὶ ἡ τηλεόρασις δὲν εἶναι ἀπλῶς μηχανικοὶ ἐξαναγκασμοὶ τῆς ὑλῆς νὰ ἐφαρμόσῃ τὸ ἀνθρώπινον σχέδιον, ἀλλὰ ταυτοχρόνως μέθοδοι ἐμβολιασμοῦ πίστεων.

προθέσεων και απαιτήσεων εις ὅσους συλλαμβάνουν τὰ ἠχητικά και τὰ ὀπτικά των κύματα. Ὅσοι μετροῦν τὸν ἠλεκτρισμὸν τοῦ ἐγκεφάλου, ἐφευρίσκουν συστήματα «ἐλέγχου τοῦ ψεύδους» ἢ διὰ τὴν «κάθαρσιν τῆς συνειδήσεως». Ὅσοι γνωρίζουν τὸν ἀνομολόγητον φόβον τοῦ ἀνθρώπου, καταστρώνουν ἀναλόγως τὴν διαφήμισιν. Ἡ τεχνικὴ σχέσις πρὸς τὸν κόσμον τῶν οὐδετέρων καθίσταται τὸ πρότυπον τοῦ ἀνθρώπου εις τὴν σχέσιν του πρὸς τὴν ζωὴν και τὸ πνεῦμα. Ἐὰν αὔριον κατασκευασθοῦν νέοι βιολογικοὶ τύποι ἀνθρώπου ἀναλόγως τῶν διομηχανικῶν ἀπαιτήσεων, ὅπως προβλέπεται*, θὰ πρόκειται περὶ ἐνὸς ἐπακολουθοῦ τῆς σημερινῆς κατασκευῆς συνειδήσεων εις τὴν κατεύθυνσιν τῆς ἱστορίας πρὸς ἓνα κόσμον ἐπέκεινα τῆς φύσεως και κατὰ συνέπειαν τοῦ ἀνθρωπίνου τύπου, ὁ ὁποῖος ἀναλαμβάνει τὸ ἐγχείρημα.

Β' Ἡ ἀπώλεια τοῦ φυσιολογικοῦ ἐλέγχου τῆς πράξεως.

Ἔως ὅτου χρησιμοποιηθῆ τὸ ἠλεκτρικὸν ρεῦμα διὰ πρακτικοὺς σκοποὺς, ἡ διεξαγωγή τοῦ τεχνικοῦ ἔργου συνετελείτο εις τὸν κῶρον τῆς ἀμέσου ἀντιλήψεως. Παρὰ τὴν ἐκάστοτε πολιτιστικὴν τῆς ἰδιομορφίαν ἡ πρακτικὴ ἔκφρασις μέσῳ τῆς ὕλης εἶχεν ὀπτικὸν και ἀπτόν χαρακτῆρα. Ἐμφάνισις και λειτουργία εις τὴν περίπτωσιν των συνέπεσαν. Τὸ κόσμημα, ἡ κλεψύδρα, τὸ ἄροτρον, ὁ τροχὸς διατηροῦν τὴν ταυτότητα μεταξὺ τῆς μορφῆς και τῆς αἰσθήσεως. Ἐὰν ὅμως εὔρεθοῦν Ἰνδιάνοι ἐξ ἐκείνων, οἱ ὁποῖοι λέγεται, ὅτι ζοῦν ἐκτὸς τῆς ἀκτίνος τοῦ Τεχνικοῦ πολιτισμοῦ, ἐνώπιον ἐνὸς μαγνητοφώνου, μιᾶς λογιστικῆς συσκευῆς, ἐνὸς ψυγείου ἢ μιᾶς φωτογραφικῆς μηχανῆς, δὲν θὰ γνωρίζουν περὶ τίνος πρόκειται. Πῶς συλλαμβάνεται και ἀποδίδεται ὁ ἦχος, πῶς συσχετίζονται αὐτομάτως οἱ ἀριθμοί, πῶς παράγεται ἠλεκτρικῶς ἡ ψῦξις και τὸ φῶς ἀναπαριστᾷ τὴν πραγματικότητα, εἶναι τεχνικὰ γεγονότα, τῶν ὁποίων μόνον τὸ ἐπίτηδες ρυθμισθὲν ἀποτέλεσμα σχετίζεται πρὸς τὴν αἴσθησιν. Μεταξὺ ἔργου και ἀντιλήψεως ἐχάθη σήμερον ἡ φυσικὴ ἀναφορά.

Εἰς τὴν σκιάν τῆς ἀντιληπτικῆς δυνατότητος ἐνεργοῦν ἐκτὸς αὐτοῦ σήμερον παρεπόμενα γεγονότα τῆς Τεχνικῆς, τὰ ὁποῖα ἐπηρεάζουν ἀμέσως τὴν ζωὴν, ὅπως ἡ ἀκτινοβολία τῶν περιττωμάτων τοῦ ἀτομικοῦ ἀντιδραστῆρος ἢ τὰ χημικὰ ἐπακόλουθα ὠρισμένων συστατικῶν τῆς τροφῆς. Ἐὰν ὅμως τὰ τέρατα τῆς θαλιδομίδης προέκυψαν κατὰ λάθος, ὀλόκληρος ἡ διαφημιστικὴ τεχνικὴ στηρίζεται εις τὴν διάστασιν μεταξὺ ἐμφανίσεως και πραγματικῆς σημασίας. Ἀφ' ὅτου ἡ ἀντίληψις δὲν συλλαμβάνει φυσικῶς τὴν πραγματικὴν πράξιν τῶν ἀπαραστάτων τεχνικῶν δυνατοτήτων, ἐχάθη διὰ τὴν σκόπιμον ἢ τὴν παρ' ἐλπίδα καταστροφὴν τοῦ ἀνθρώπου ἡ προσωπικὴ ἀντίστασις.

Γ' Ὁ ἀπρόσωπος σύνδεσμος πρὸς τὴν ὕλην.

Ἐφ' ὅσον ὁ προτεχνικός ἄνθρωπος διεμόρφωσε τὰ φυσικά πράγματα, ἐσχετίσθη μαζί των παρὰ τὴν ἐπανάληψιν τῶν προσπαθειῶν του πάντοτε διὰ πρώτην φοράν. Κατὰ τὴν λάξευσιν τῶν κιόνων ἐνὸς ναοῦ διὰ τῆς σμίλης ἢ μία πράξις συνετελείτο κατὰ μίμησιν τῆς προηγουμένης καὶ ἢ μία ἀυλάκωσις ὡμοίαζε τελικῶς πρὸς τὴν ἄλλην, προϋπέθετεν ὅμως διαφόρους κινήσεις καὶ διάφορον χρόνον. Ἐὰν ληφθῆ ὡς παράδειγμα σημερινῆς τεχνικῆς ἐργασίας τὸ πιεστήριον τοῦ τυπογραφείου, παρουσιάζεται μία νέα μέθοδος ἐργασίας. Ἀντὶ τῶν συνεχῶν πράξεων ἐπὶ τῆ βάσει ἐνὸς προτύπου, ἐπαναλαμβάνεται εἰς τὴν προκειμένην περίπτωσιν ἀκριβῶς ἢ ἴδια πράξις εἰς ἐντελῶς ὠρισμένα χρονικά διαστήματα. Τὸ φιλμ τῆς Παρασκευῆς εἶναι τὸ φιλμ τῆς Δευτέρας, με μόνην διαφορὰν τὴν χρονικὴν τοποθέτησιν τῆς προβολῆς. Μία συμφωνικὴ συναυλία ὑπάγεται εἰς τὴν τέχνην, ἢ ἐγγραφή τῆς ἐπὶ δίσκων εἰς τὴν Τεχνικὴν. Ἡ κατασκευὴ ἐνὸς πολεμικοῦ τόξου ἦτο φύσει ἀδύνατον νὰ ἐπαναληφθῆ ἀκριβῶς, διότι δὲν θὰ ὑπῆρχε τὸ ἴδιον ἀκριβῶς ὑλικὸν καὶ θὰ ἐπενέβαινε ὁ προσωπικὸς παράγων. Ἡ κατὰ σειράν μηχανικὴ κατασκευὴ τοῦ ἴδιου ὄπλου εἶναι ὅμως σημερινὴ τεχνικὴ δυνατότης, διότι τὸ ἔργον ἐκτελεῖται διὰ τῶν ἰδίων ὑλικῶν ἐκ μέρους ἀπρόσωπων διατάξεων. Διὰ τοῦτο οἱ Ῥωμαῖοι δὲν ἐδημιούργησαν τὰ ἑλληνικὰ γλυπτὰ διὰ δευτέραν φοράν, ἀλλ' ἀπλῶς τὰ ἐμιμήθησαν. Μεταξὺ πρώτου καὶ δευτέρου ἔργου παρεμβάλλεται εἰς ὅλους τοὺς πολιτισμοὺς μία διαφορὰ τῆς ἐμπνεύσεως καὶ μία διαφορὰ τῆς κινητικῆς ἀρχῆς. Διὰ τὰ εἶδη τῆς τεχνικῆς τοῦ παρελθόντος ἰσχυσεν ὁ ἥρακλείτειος λόγος: «Ποταμῶ γὰρ οὐκ ἔστιν ἐμβῆναι δις τῷ αὐτῷ».

Ἐφ' ὅσον ὁ σημερινὸς ἐργάτης ἔχει χῶρον διὰ τὴν ἀτομικὴν του γνώμην καὶ τὴν σωματικὴν του ἐπέμβασιν εἰς τὸ συντελούμενον ἔργον, ἐπεκτείνει μίαν τεχνικὴν ἐκφρασιν ὑπὸ διωρίαν. Ὅσοι διὰ τοῦτο κατηγοροῦν τὴν Τεχνικὴν, ὅτι ἐξαναγκάζει τὸν ἄνθρωπον νὰ πράττῃ μίαν καὶ μόνην «μηχανικὴν» κίνησιν, ἀπαιτοῦν οὐσιαστικῶς τὴν διαρρύθμισιν, ἢ ὁποῖα θὰ τὸν ὑποκαταστήσῃ. Ἡ μηχανοποίησις τοῦ ἀνθρώπου δὲν εἶναι ἰδιότης τῆς Τεχνικῆς, ἀλλ' ἡ ἔλλειψις τῆς. Τοῦτο σημαίνει, ὅτι διὰ τῆς ἀντικαταστάσεως ὅλων τῶν τεχνικῶς ἐπαναληπτῶν πράξεων ὑπὸ τῶν μηχανῶν δὲν θὰ μηχανοποιηθῆ ὁ ἄνθρωπος, ἀλλὰ θὰ προκύψῃ θέμα καθαρῶς πνευματικῆς ἐργασίας. Ἴσως μόνον τότε ὁ σημερινὸς αἰχμάλωτος τῶν ἐπαναλήψεων θὰ συνειδητοποιήσῃ τὸν ἀνεπανάληπτον χαρακτῆρα του, ὅταν παύσῃ νὰ συναγωνίζεται κατ' ἐπιταγὴν ἢ καθ' ὑποβολήν, ὅ,τι μόνον ἢ ἀπρόσωπος τεχνικὴ διάταξις ἔχει τὴν δύναμιν νὰ ἐπιτύχῃ.

Δ' Ἡ ἀπελευθέρωσις καὶ μετάθεσις τῆς ἐνεργείας.

Ὅπουδήποτε ὁ προτεχνικός ἄνθρωπος μετεχειρίσθη τὴν ἐνέργειαν τῆς φύσεως, τὴν ἐζευξεν ἐπὶ τόπου καὶ εἰς τὴν φυσικὴν τῆς κατάστασιν. Πρότυπον τῆς τακτικῆς τοῦ ὑπῆρξεν τὸ ὑποζύγιον, ἡ μεταφορὰ τοῦ βάρους διὰ τοῦ ἡμιόνου καὶ ἡ ἀνασκαφὴ τῆς γῆς διὰ τοῦ ταύρου. Ἡ κίνησις τοῦ πλοίου διὰ τοῦ ἀνέμου καὶ τὸ ἄλεσμα τοῦ σίτου διὰ τοῦ ὕδατος εἶναι τρόποι ζεύξεως τῆς φυσικῆς ἐνεργείας. Ἡ τεχνικὴ πράξις ἐν προκειμένῳ ἐγκείται εἰς τὴν ἀκολουθίαν ἢ τὴν ἀλλαγὴν τῆς φυσικῆς κατευθύνσεως. Διὰ πρώτην φοράν ἡ ἐφεύρεσις τῆς πυρίτιδος ἐπέφερον εἰς τὸν τρόπον αὐτὸν τῆς τεχνικῆς συμπεριφορᾶς ριζικὴν καινοτομίαν. Διὰ τῆς ἐκρήξεως συνέβησαν δύο κεφαλαιώδη διὰ τὴν ἐξέλιξιν τοῦ πρακτικοῦ βίου γεγονότα: Πρῶτον προέκυψε μία δύναμις, ἡ ὁποία δὲν παρουσιάζεται εἰς τὴν φύσιν καὶ δεύτερον ἤτο δυνατόν ἢ δύναμις αὐτὴ νὰ προκύψῃ ὅπουδήποτε. Ἄντι νὰ δεσμεύῃ τὴν φυσικὴν ἐνέργειαν, ὁ ἄνθρωπος ἀπὸ τῆς ὥρας αὐτῆς τὴν «ἀπελευθερώνει». Ἀποδέσμευσις τῆς ἐνεργείας σημαίνει ὅμως μεταρρύθμισιν τῆς φυσικῆς λειτουργίας. Διὰ νὰ ἐμφανισθῇ ὡς δύναμις, ἡ φύσις ὀφείλει ἀπὸ τοῦδε νὰ στραφῇ ἐναντίον τοῦ φυσικοῦ της ἔθους.

Ἡ σημερινὴ Τεχνικὴ σταδιοδρομεῖ ὡς μετατροπὴ τῆς φυσικῆς καταστάσεως εἰς μετα-φυσικὴν ἰσχύν. Διὰ τῆς μετατροπῆς αὐτῆς λύονται καὶ οἱ δεσμοὶ μεταξὺ τόπου καὶ δυνάμεως. Εἰς τὴν περίπτωσιν τοῦ «λευκοῦ ἀνθρακος» ὁ σύνδεσμος φαίνεται ἀκόμη, ὅτι διαιρεῖται, ἐφ' ὅσον χρειάζεται τὸ καλώδιον. Συζητεῖται ὅμως σήμερον ἡ μεταβίβασις ἡλιακῆς ἐνεργείας εἰς τὴν γῆν διὰ μέσου ἀκτίνων Laser κατ' ἀντανάκλασιν ἐκ τῆς Σελήνης. Εἰς τὴν περίπτωσιν τῶν αὐτοκινήτων, τῶν ἀεροπλάνων, τῶν πλοίων καὶ τῶν ὑποβρυχίων ἡ ἐνέργεια μεταφέρεται διὰ τοῦ ὀχήματος, τὸ ὁποῖον προωθεῖ. Τὰ φορητὰ ραδιόφωνα ἢ τὰ ἀκουστικά τῆς βαρυκοΐας εἶναι ἀνεξάρτητα τοῦ ἐδάφους. Ἡ ἀτομικὴ στήλη ἀποτελεῖ τὸ μέλλον τῆς συγκοινωνίας. Ἐφ' ὅσον διὰ τῆς ἀνασυνθέσεως τῆς ὕλης προκύπτει «ἐλευθέρα» (φυσικῶς ἀχρησιμοποίητος) ἐνέργεια, ἔχει λυθῆ βασικῶς τὸ πρόβλημα τῆς κινήσεως τοῦ ὑπὸ κατασκευὴν μεταφυσικοῦ κόσμου.

Ε' Ἡ αἰτιολογικὴ καὶ ἡ μαθηματικὴ σκέψις

Εἰς ὅλα τὰ προτεχνικὰ ἐπαγγέλματα ἡ ἐμπειρία μεταβιβάζεται διὰ τῆς ἐμπειρίας. Ἡ τέχνη ἐμφανίζεται ὡς ἀναφαίρετον κτῆμα τοῦ τεχνίτου καὶ θὰ ἐξαφανισθῇ, ἐὰν ἐκεῖνος δὲν ἀποκτήσῃ διαδόχους, εἰς τοὺς ὁποίους θὰ

ὑποδείξει πρακτικῶς τὴν ἐπαγγελματικὴν τοῦ ἱκανότητα. "Ὅπου ἐξ ἄλλου ἐπεμβαίνει ὁ λόγος εἰς τὴν ἐκμάθησιν, περιγράφει τὸ γεγονός καὶ ὑποδεικνύει τὴν σειράν τῶν πράξεων. «Νά πῶς πρέπει νὰ πιάσης τὸ σίδηρο... περίμενε, ὥσπου νὰ δέση τὸ μείγμα... πρῶτα θὰ κάνης αὐτὸ καὶ ὕστερα ἐκεῖνο». "Ὅ,τι δηλαδὴ ἐνδιαφέρει, δὲν εἶναι ἡ αἰτία, ἀλλὰ τὸ ἀποτέλεσμά της. Διατὶ τὸ πρᾶγμα συμβαίνει κατ' αὐτὸν καὶ ὄχι κατ' ἄλλον τρόπον, εἶναι μία ἐρώτησις, ἡ ὁποία, διὰ νὰ τεθῆ καὶ νὰ λάθῃ ἀπάντησιν, προϋποθέτει ὀλόκληρον τὸ γεγονός τῆς Εὐρωπαϊκῆς ἐπιστήμης.

Ὡς προϋπόθεσις τεχνικῶν ἐφαρμογῶν ἡ θεωρητικῶς θεμελιωμένη γνῶσις ὑπερπηδᾷ σήμερον τὰ ὅρια τοῦ προσώπου καὶ συνοψίζεται εἰς τὸν νόμον. Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον οἱ πάντες εἶναι ἀπὸ τοῦδε εἰς θέσιν ὄχι μόνον νὰ προσεταιρισθοῦν διὰ τῆς μελέτης τὴν ἐμπειρίαν ἀπόντων ἐπαϊόντων, ἀλλὰ καὶ νὰ τὴν ἐλέγξουν, νὰ τὴν συμπληρώσουν ἢ νὰ τὴν θέσουν ἐπὶ νέου ἐπιπέδου. Ἀπὸ τῆς πειραματικῆς θεμελιώσεως τοῦ νόμου τῆς πτώσεως τῶν σωμάτων ἐπὶ τῆ βάσει τοῦ μέτρου καὶ τοῦ ὥρολογίου τὸ ἔτος 1595 μ.Χ. ἡ αἰτιότης ἀπέκτησε μαθηματικὴν διατύπωσιν. "Ἐκτοτε ὁ λόγος περὶ τῶν αἰτίων ἐγκατέλειψε τὴν ποιοτικὴν τοῦ ἐκφρασιν χάριν τῆς οχηματικῆς του παραστάσεως. Ὅ,τιδῆποτε παρουσιάζεται ὡς τεχνικὸν γεγονός, εἶναι κατὰ ταῦτα μία ἐνυλοσ ἀριθμητικὴ ἐκφρασις. Ὁ ραδιοφωνικὸς δέκτης ἀναφέρεται εἰς μίαν ὠρισμένην συχνότητα ἡχητικῶν κυμάτων· τὰ πλοία διασχίζουν τοὺς ὠκεανούς ἐπὶ τῆ βάσει γεωμετρικῶν σχέσεων· τὰ διαστημόπλοια κατευθύνονται εἰς τὸν κοσμικὸν χῶρον διὰ μέσου ἀριθμητικῶν ἐντολῶν· τὰ ὄνόματα φυσικῶν ἰδιοτήτων ἢ συνθέσεων εἶναι σύμβολα ποσοτικῶν συναρτήσεων. Ἡ μαθηματικὴ συνάφεια τοῦ ἀνθρώπου καὶ τοῦ πράγματος θέτει τελείαν καὶ παύλαν εἰς τὸν προσωπικὸν ἐλεγχον τοῦ τεχνικοῦ γεγονότος καὶ ἀποτελεῖ διὰ τῆς ὑπερβάσεως τῶν ἀτομικῶν προσόντων εἰς τὴν ρύθμισίν του τὴν κατεύθυνσιν τῆς ἱστορίας πρὸς ἓνα κόσμον ἠθικῶς ἀδεσπότην ἐκφράσεων ἐπέκεινα τῆς εὐθύνης.

ΣΤ' Ἡ μεθοδικὴ ἀνωνυμία τῆς κατασκευῆς.

"Ἐλλειψις τῆς πατρότητος χαρακτηρίζει ὅλα σχεδὸν τὰ σημαντικὰ ἐργαλεῖα τῆς προϊστορίας καὶ τοῦ πολιτισμοῦ, πρόκειται ὅμως περὶ ἐνὸς τυχαίου γεγονότος. Δὲν ἀνήκει δηλαδὴ ἐσωτερικῶς εἰς τὴν φύσιν τῆς προτεχνικῆς ἐφευρέσεως, ἀλλὰ τὴν ἀκολουθεῖ ἔνεκα ἐξωτερικῶν συνθηκῶν καὶ συμπτώσεων, ὅπως ὑπῆρξαν ἡ μυθολογικὴ διάθεσις, ὁ κοινωνικὸς ὑποβιβασμὸς τῶν τεχνιτῶν, ἡ ἀπαγόρευσις τῶν νεωτεριστικῶν τάσεων ἐκ μέρους τῶν συντεχνιῶν ἢ ὁ φθόνος ἰσχυρῶν προσώπων." Παρὰ τὴν ὑπερ-

οχήν τῆς πνευματικῆς ἐργασίας, πρώτη διὰ τοῦτο ἡ Ἑλληνικὴ ἀρχαιότης μᾶς παρέδωσε τὰ ὀνόματα τῶν σημαντικωτέρων μηχανικῶν ἀπὸ τοῦ Εὐπαλίνου, ὁ ὁποῖος κατασκεύασε τὸ ἔτος 522 π.Χ. τὸ περίφημον ὑπόγειον ὑδραγωγεῖον τῆς Σάμου, μέχρι τοῦ Κτησιβίου καὶ τοῦ Ἡρωνος, οἱ ὁποῖοι ἐκρησιμοποίησαν κατὰ τοὺς Ἑλληνιστικοὺς χρόνους τὴν δύναμιν τοῦ ἀτμοῦ εἰς τὴν κατασκευὴν αὐτομάτων μηχανημάτων. Παρ' ὅτι ὁ ἐφευρέτης τῆς μηχανικῆς ὑφάνσεως ἐφονεύθη τὸ ἔτος 1579 εἰς τὸ Danzig τῆς Γερμανίας καὶ παρέμεινεν ἀγνωστος, τὴν πυρίτιδα ἐφεῦρεν ὁ Berthold von Lützelstetten, τὴν ἀεραντλίαν ὁ Otto von Guericke, τὸ ἐκκρεμές ὁ Christian Huygens, τὸν ἠλεκτρικὸν λαμπτήρα ὁ Thomas Edison, τὸν κινηματογράφον οἱ ἀδελφοὶ Lumière.

Ἦδη ὅμως ἡ μία ἐφεύρεσις συνδέεται ἀμέσως πρὸς τὴν ἄλλην ἢ τὴν ἐφαρμόζει ἐπὶ ἄλλου ἐπιπέδου. Ἐκτὸς αὐτοῦ σύγχρονα τεχνικὰ αἰτήματα δὲν εἶναι δυνατόν νὰ ἐκπληρωθοῦν ἐκ μέρους ἐνὸς ἐρευνητοῦ, ἀλλὰ διὰ τοῦ συντονισμοῦ πολλῶν ταυτοχρόνως προσπαθειῶν. Ὅχι μόνον τὰ διαστημόπλοια, ἀλλ' ὅ,τι σχεδὸν ἐμφανίζεται σήμερον εἰς τὴν βιομηχανίαν (αὐτοκίνητα, ραδιόφωνα, τηλεοράσεις, ἀτομικοὶ ἀντιδραστήρες) ἔχει πληθυντικὴν καταγωγὴν. Τὴν ἀνωθυμίαν ὡς ἐσωτερικὴν προϋπόθεσιν τοῦ τεχνικοῦ ἔργου παρουσιάζει ὁ ἐπόμενος διάλογος: «Ποῖοι ἀκριδῶς συνειργάσθησαν εἰς τὸ σπουδαιότατον πείραμα G 2 τῶν Cern ; — Δὲν εἶναι δυστυχῶς πλέον δυνατόν νὰ διαπιστωθῇ. Οἱ συνεργάται ἦσαν συνήθως φιλοξενούμενοι ἐξ Ἀμερικῆς, οἱ ὁποῖοι παρέμενον μόνον ἐξ μῆνας καὶ ἡ σύνθεσις τῆς ὁμάδος μετεβλήθη ἐπανειλημμένως»⁹. Διακόσια ἔτη μετὰ τὴν πρακτικὴν χρῆσιν τοῦ ἀτμοῦ ἐξαντικειμενίζεται σήμερον γενικῶς καὶ ἡ διανοητικὴ ἐργασία. Ὅπως ἐπιτυγχάνεται μηχανικῶς ἡ ἀπόλυτος ὁμοιομορφία τῶν κινήσεων, ἐλέγχει καὶ συντονίζει ὁ ἠλεκτρονικὸς ἐγκέφαλος συστήματα θεωρητικῶν καὶ πρακτικῶν διατάξεων, διὰ τοὺς συνδυασμοὺς τῶν ὁποίων ἡ φυσικὴ ἀντίληψις τοῦ ἀνθρώπου θὰ ἦτο ἀνεπαρκής. Ὑπάρχουν computers, οἱ ὁποῖοι ἐκτελοῦν ἐντὸς δευτερολέπτου ἄνω τοῦ ἐνὸς ἑκατομμυρίου διαφόρων ἀριθμητικῶν πράξεων¹⁰. Ἐντὸς ἐνὸς αὐτομάτου ἐργοστασίου 50 ὑπαλλήλων εἰς τὰ περίχωρα τοῦ Λονδίνου παράγονται ἀπὸ τοῦ 1949 τρία ραδιόφωνα ἀνὰ λεπτὸν τῆς ὥρας. Διὰ πρώτην φορὰν ἀναλαμβάνουν τὴν τεχνικὴν εὐθύνην τοῦ ἀνθρώπου μηχανισμοί, οἱ ὁποῖοι τὸν ἀντικαθιστοῦν εἰς ὅ,τι χαρακτηρίζει τὴν προσωπικὴν του παρουσίαν εἰς τὸν κόσμον.

Ζ' Ἡ ἀντιστροφή τῆς σχέσεως τοῦ σκοποῦ πρὸς τὸ μέσον.

Μέχρι τοῦ ἔτους 1768 μ.Χ. ἡ τεχνικὴ πράξις συνί-

στατο εἰς τὴν ἱκανοποίησιν βιοτικῶν ἀναγκῶν ἢ τὴν ἐφαρμογὴν θεωρητικῶν σχεδίων. Τὰ πυροτεχνικὰ ἐργαλεῖα ἐπινοῦνται τοῦ ἐνδιαφέροντος, τὸ ὁποῖον ἐξυπηρετοῦν. Ὁ αἰχμηρὸς λίθος, τὸ ξίφος, ἡ περγαμνὴ, ἡ πολιορκητικὴ μηχανὴ ἀπετέλεσαν μέσα ἐκπληρώσεως προὔπορχόντων σκοπῶν. Εἰς τὸ λυκαυγὲς τῆς Δυτικῆς Εὐρώπης ἡ τεχνικὴ αὐτὴ ἀποκτᾷ θεωρητικὴν αἴγλην. Ὁ δαιμόνιος μοναχὸς Ρογήρος Βάκων (1214-1294 μ.Χ.) ὁμιλεῖ περὶ καθαρῶς τεχνικῶν ἐφευρέσεων, *in quibus nihil magicum est*, ἡ πραγματοποιήσεως τῶν ὁποίων ἐπετεύχθη μόλις ἐπὶ τῶν ἡμερῶν μας: «Εἶναι δυνατόν νὰ κατασκευασθοῦν ὀχήματα, τὰ ὁποῖα, χωρὶς νὰ σύρῳνται ὑπὸ ζώων, νὰ κινουῦνται με ἀπίστευτον ταχύτητα... ἐπίσης μηχανήματα πτήσεως, εἰς τὸ μέσον τῶν ὁποίων νὰ κάθηται ὁ ἄνθρωπος... ὁμοίως συσκευαί, αἱ ὁποῖαι νὰ κινουῦνται ἐντὸς τῆς θαλάσσης... μέχρι τοῦ βυθοῦ, χωρὶς σωματικὸν κίνδυνον διὰ τὸν ἄνθρωπον»¹⁴. Διὰ τὴν ἐπίτευξιν τῶν τεχνικῶν αὐτῶν δυνατοτήτων ἄρκει μόνον ἡ πειραματικὴ ἐφαρμογὴ τῆς θεωρίας. Ἐφ' ἧς στιγμῆς ὅμως τὸ πείραμα δὲν ἐθεωρήθη ὡς μετάφρασις τῆς γνώσεως εἰς τὴν πράξιν, ἀλλ' ὡς μέθοδος ἀποκτῆσεως γνώσεων, ἀπὸ τοῦ Γαλιλαίου καὶ ἐξῆς, ἡ ὁδὸς τῆς Εὐρώπης πρὸς τὴν ἀτμομηχανὴν εἶναι ἀνοικτὴ.

Ἡ ἀπελευθέρωσις τῆς δυνάμεως τοῦ ἀτμοῦ ἀντέστρεψε τὴν κατεύθυνσιν τοῦ τεχνικοῦ πνεύματος, δὲν μετέβαλεν ὅμως ἀπλῶς μίαν τεχνικὴν παράδοσιν, ἀλλὰ τὴν στάσιν τοῦ ἀνθρώπου ἐναντι τοῦ κόσμου καὶ τῆς ζωῆς. Αὐτὴν τὴν φορὰν τὸ ἐρώτημα δὲν ἦτο, πῶς θὰ ἐπιτευχθῆ, ὅ,τι θέλω, ἀλλὰ πῶς θὰ προσαρμοσθῶ εἰς ὅ,τι ἐπιτυγχάνεται. Ἄντὶ νὰ ζητῶ μέσα διὰ τὸν παρόντα σκοπὸν, ζητῶ σκοποὺς διὰ τὰ παρόντα μέσα. Ἐνῶ προηγουμένως ἡ πρόθεσις καθώριζε τὴν μέθοδον, ἡ μέθοδος καθορίζει τῶρα τὴν πρόθεσιν. Ὁ ἱστορικὸς κόσμος διδάσκεται σήμερον, τί πρέπει νὰ ἐπιδιώκῃ, ἐκ μέρους τῶν τεχνικῶν του δυνατοτήτων. Ἐφ' ὅσον ὁ ἀτμὸς ἦτο δυνατόν νὰ προκαλέσῃ κίνησιν, κατεσκευάσθησαν ἡ ἀτμοκίνητος ὑδραντλία, ἡ ὑφαντικὴ καὶ ἡ σιδηροδρομικὴ μηχανή. Ἐφ' ὅσον ἡ κίνησις ἦτο δυνατόν νὰ παρασταθῆ ἐπὶ μιᾶς ἐπιφανείας, ἐδημιουργήθη ὁ βιομηχανικὸς κόσμος τοῦ κινηματογράφου. Ἐφ' ὅσον ὁ ἠλεκτρισμὸς ἦτο δυνατόν νὰ προκαλέσῃ ψῦξιν, διεδόθησαν τὰ ψυκτικὰ μηχανήματα καὶ τὰ κατεψυγμένα τρόφιμα καὶ προβάλλει τὸ ἐρώτημα ὄχι μόνον γενικῶς, εἰς τί θὰ ἦτο δυνατόν ἀκόμη νὰ συμβάλῃ ἡ κατάψυξις, ἀλλ' ἐντελῶς συγκεκριμένως, μήπως διὰ τοῦ ψύχους ὑπάρχῃ προοπτικὴ νὰ ὑπερνικηθῆ ὁ θάνατος, μία ἐλπίς, ἡ ὁποία δημιουργεῖ, ὡς νέαν ἐπιστήμην, τὴν «κρυοβιολογίαν» καὶ ἰδρύει ἐταιρείας ἀθανασίας, ὅπως τὴν Society of Anabiosis τῆς Νέας Ὑόρκης ἢ τὴν Immortality Research Association τῆς Καλιφορνίας.

Ἄπὸ τοῦ ἀτμοκινήτου κινητήρος καὶ ἐξῆς ὁ ἱστορι-

Σπ. Κυριαζοπούλου, Ἐνώπιον τῆς τεχνικῆς

κός κόσμος εγκαταλείπει την λατρείαν τῆς ὠφελείας, διὰ νὰ λατρεύσῃ τὴν δύναμιν. Τὸ πρόβλημα τῆς Τεχνικῆς δὲν εἶναι, πῶς θὰ εὐρεθῇ, ὅ,τι λείπει, ἀλλ' ὁ τρόπος τῆς ἀξιοποιήσεως τοῦ δυνατοῦ. Ὁ θερμὸς ἢ ψυχρὸς ἐμπόλεμος ἀνταγωνισμὸς ἡπειρωτικῶν συνασπισμῶν εἶναι τὸ σύμπτωμα τῆς ἀντιστροφῆς τῶν θρωπῶν μέσον-σκοπῶν εἰς τὴν τεχνικὴν κατεύθυνσιν τοῦ ἀνθρώπου.

Ἐὰν ἡ Τεχνικὴ ἀνοίγῃ τὴν προοπτικὴν τῆς δυνάμεως, εἶναι ἡ προϋπόθεσις τῶν συγκρόνων ἐπιδιώξεων. Ἐὰν ὅμως ἡ ἐπιδίωξις εἶναι ἀναπόφευκτον ἢ ἀπαιτούμενον ἀποτέλεσμα τῆς δυνάμεως, ὅ,τι ἐξασφαλίζει τὴν δύναμιν, εἶναι ἡ πρώτη ἀξία. Ἡ Τεχνικὴ δὲν παριστᾷ διὰ τοῦτο μίαν ἀξίαν μεταξὺ ἄλλων ἀξιών, ἀλλ' ὡς βασικὴ ἐπίκαιρος ἐπιδίωξις τὴν ἐσωτερικὴν δύναμιν τῆς νέας ἀξιολογικῆς κατεύθυνσεως τοῦ ἀνθρώπου. Ἀντὶ νὰ ἐκπληρωσῇ διὰ τοῦτο τοὺς σκοποὺς τοῦ παρελθόντος, τοποθετεῖ τὸ παρὸν καὶ τὸ μέλλον ἐνώπιον ἀγνώστων καὶ ἀναποφεύκτων αἰτημάτων. Διὰ τῶν ὠστικῶν τῆς δυνάμεων, τῶν διεισδυτικῶν τῆς ἱκανοτήτων, τῶν ἐκρηκτικῶν τῆς ὑλῶν, τῶν αὐξανομένων ταχυτήτων, τῶν μορφῶν τῆς ἐνεργείας, τῶν λογιστικῶν μεθόδων, τῶν κυμάτων, τῶν ἀκτίνων, τῶν συνθέσεων καὶ τῶν δυνατοτήτων ἀκριβείας καὶ ὑποκαταστάσεως τῆς φύσεως μεταβάλλει τὸ πνευματικὸν περιεχόμενον τοῦ ἀνθρώπου. Ὅπως ἡ ἐγκατάστασις τῶν πλανήτων τῆς προϊστορίας ἐσήμανε διὰ τῆς ὑποταγῆς τῶν φυσικῶν δυνάμεων εἰς τὴν ζωὴν, ὥστε ὁ ἄνθρωπος νὰ ἐπιτυχάνῃ, ὅ,τι ἀκριδῶς ἐχρειάζετο, τὴν βασικὴν προϋπόθεσιν τοῦ γεγονότος, τὸ ὁποῖον ὀνομάζεται «πολιτισμὸς», τὸ γεγονὸς τῆς συγκρόνου Τεχνικῆς εἰσάγει διὰ τῆς ὑποταγῆς τῆς ζωῆς εἰς τὴν φυσικὴν δυνατότητα, ὥστε ὁ ἄνθρωπος νὰ ἔχῃ ἀνάγκην, ὅ,τι ἐπιτυχάνεται τεχνικῶς, τὴν «μεταπολιτιστικὴν» περίοδον τῆς ζωῆς του. Δὲν εἶναι κατὰ συνέπειαν ἡ Τεχνικὴ ἀπλῶς μία νέα σχέση τοῦ ἀνθρώπου πρὸς τὴν φύσιν, ἀλλ' ὁ ἱστορικὸς ὅρος τῆς οἰκοδομῆς ἢ τῆς ἐκμηδενίσεως τοῦ ἀνθρώπου εἰς τὴν τετάρτην ἀποφασιστικὴν φάσιν τῆς παρουσίας του ἐπὶ τῆς γῆς.

Ἐνῶ ἄλλοτε ἡ τεχνικὴ δραστηριότης περιωρίζετο εἰς συγκεκριμένους τομεῖς τῆς πρακτικῆς ἐκφράσεως, σήμερον καθορίζει τὴν ἐργασίαν καὶ τὴν συμπεριφορὰν γενικῶς, τοὺς σκοποὺς καὶ τὰ κριτήρια διὰ μέσου τῶν ἐθνικῶν ὁρίων, τὴν πράξιν καὶ τὴν σκέψιν ἐπὶ παγκοσμίου κλίμακος. Ὁ ἄνθρωπος, ὁ ὁποῖος ὀδηγεῖ τὸ αὐτοκίνητον, δὲν ἔχει τὴν ψυχολογίαν τοῦ πεζοῦ. Ἐὰν ἡ ἰπποδύναμις τοῦ ὀχήματος εἶναι μεγάλη, ἀνάλογος εἶναι καὶ ἡ αὐτοπεποίθησις καὶ ἡ περιφρόνησις τῶν κατόχων τοῦ μικροῦ

αυτοκινήτου και κυρίως τῶν ἀθλίων ἐκείνων παρασίτων τῆς ὁδοῦ, ὅσων ἐξακολουθοῦν ἀκόμη νὰ πηγαίνουν πεζῇ. Αὐτοὶ πάλιν δὲν τοῦ ἀναγνωρίζουν τὸ κοινωνικὸν δικαίωμα τῆς πρωτοπορίας καὶ τῆς ἐπάρσεως καὶ τὸν καταρῶνται, ἀλλὰ κατὰ θάθος τὸν φθονοῦν. Εἰς τὴν Γερμανίαν μέχρι τοῦ ἔτους 1956 οἱ μάρτυρες ἐνὸς τροχαίου δυστυχήματος ἐκ τῆς συγκρούσεως αυτοκινήτου καὶ πεζῶν ἐτάσσοντο γενικῶς ἐναντίον τοῦ ὀδηγοῦ. Ἀπὸ τοῦ 1962 καὶ κατόπιν καταδικάζουν ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον τὰ θύματα. Εἰς τὸ μεταξὺ διάστημα οἱ περισσότεροὶ τῶν Γερμανῶν διαθέτουν Ὡ.ῶ. Ὁ λόγος περὶ Τεχνικῆς δὲν ἀναφέρεται κυρίως εἰς πράγματα, ἀλλ' εἰς τὸν κάτοχόν των, δὲν εἶναι λόγος περὶ τοῦ τεχνικοῦ ἔργου, ἀλλὰ περὶ τοῦ **Τ Ε Χ Ν Ι Κ Ο Ὑ Π Ν Ε Ὑ Μ Α Τ Ο Σ**.

Ἐὰν δὲν ὑπολογισθῇ ὁ πνευματικὸς παράγων εἰς τὴν Τεχνικὴν, δὲν κατανοεῖται οὔτε ἡ κατεύθυνσις οὔτε ἡ καταγωγὴ τῆς. Διότι πρέπει νὰ ἐκπλήσσεται κανεὶς, πῶς ἡ ἀρχαία Ἑλλάς δὲν ἐδημιούργησεν, ὅ,τι ἄγει καὶ φέρει τὴν ἱστορίαν αὐτὴν τὴν στιγμὴν. Εἰς τὸ πλαίσιον τῆς ἀνωτέρω ἀπορίας θὰ γίνῃ ἀντιληπτόν, ὅτι, διὰ νὰ ὑπάρξῃ ὁ τεχνικὸς κόσμος, ἔπρεπε νὰ μεταβληθοῦν οἱ πνευματικοὶ ὅροι τῆς σχέσεως τοῦ ἀνθρώπου πρὸς τὴν φύσιν καὶ ἄς μοῦ ἐπιτραπῇ νὰ τονίσω, πρὸς τὸν θεόν. Ἐπρεπε δηλαδὴ πρὸ πάντων ἡ φύσις νὰ χάσῃ τὸν ἱερόν της χαρακτῆρα, τὸ βέβηλον καὶ τὸ ἅγιον νὰ μὴ σταθμίζουσιν τὴν συμπεριφορὰν, ὁ ἀνθρώπος νὰ σταθῇ ἐνώπιον ἀντικειμενικῶν ἐξελίξεων καὶ νὰ θεωρήσῃ ὡς σκοπὸν τῆς ὑπάρξεώς του τὴν πρόοδον, τὴν ἰκανότητα δηλαδὴ τῆς ἀπαλλαγῆς του ἐκ τοῦ παρελθόντος, νὰ ὑπερνικήσῃ μὲ ἄλλους λόγους τὴν ἐμπιστοσύνην του εἰς μίαν ὑπερφυσικὴν συμπαράστασιν, νὰ μείνῃ μόνος καὶ ἀλύτρωτος εἰς τὸν κόσμον καὶ νὰ ζητήσῃ τὴν σωτηρίαν εἰς τὴν ἰδικὴν του ἐργασίαν καὶ κυρίως εἰς τὴν δυνατότητα τῆς ἐπιστήμης, ἡ ὁποία ὤφειλε νὰ προσφέρῃ, ὅ,τι ἄλλοτε παρουσίαζεν ἡ Ἐκκλησία ὡς ἔργον τῆς θείας παντοδυναμίας. Ὑπὸ τοὺς ὄρους αὐτοὺς ἡ Τεχνικὴ ἐμφανίζεται ὡς κατάληξις τῆς θρησκευτικῆς ἀπιστίας τοῦ Εὐρωπαίου, ὁ ὁποῖος προσηλυτίσθη διὰ τῆς θίας εἰς τὸν Χριστιανισμόν, χωρὶς νὰ ἔχῃ κατόπιν τὴν δυνατότητα νὰ ἐπικοινωνήσῃ ἀμέσως πρὸς τὸν θεόν, διότι δὲν ἐγνώριζε τὴν λατινικὴν γλῶσσαν τῶν μοναχῶν, μὲ ἀποτέλεσμα νὰ συνάψῃ ἐπέκεινα τῶν λατρευτικῶν του ὑποχρεώσεων μίαν πρωτοφανῆ διὰ τὴν ἱστορίαν λυτρωτικὴν σχέσιν πρὸς τὴν ἀρχικῶς δαιμονικὴν καὶ μετὰ τὴν ἰσχυροποίησιν τῆς πολιτικῆς ἀρχῆς οὐδετέραν φυσικὴν πραγματικότητα.

Ἀπὸ τῆς ἀπόψεως αὐτῆς ἡ Τεχνικὴ ἀνατρέπει τὴν πνευματικὴν παρακαταθήκην τῆς ἱστορίας ὡς ἐφαρμογὴ τῶν θείων ὑποσχέσεων. Ὅ,τι ἐζήτησεν ὁ ἀνθρώπος ἐκ τοῦ ὑπερφυσικοῦ μὲ ἀντάλλαγμα τὴν εὐσέβειαν, παράγεται τῶρα διὰ μιᾶς ἐξωτερικῆς κινήσεως αὐτομάτως. Ὁ-

πως εἰς τὴν θρησκείαν τὴν ὑπέρβασιν τῶν ὁρίων τοῦ ἀνθρώπου ἐπιτυχάνει ὁ Θεός, προσπαθεῖ καὶ ἡ Τεχνικὴ νὰ μιμηθῆ τὴν θείαν χάριν. Ἐμφανίζεται ὡς μεσσίας τῶν φυσικῶς ἀδυνάτων γεγονότων καὶ ὑπερβάλλει τὴν ἀντίστασιν, διὰ τῆς ὁποίας ὁ ἄνθρωπος ἀντελήφθη τὰ ὅρια τῆς προσωπικῆς του φύσεως.

Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ἡ Τεχνικὴ ἀποδεσμεύει τὸν ἄνθρωπον

- I. ἐκ τοῦ χώρου (τηλεφωνικὴ συνδιάλεξις),
- II. ἐκ τοῦ χρόνου (μαγνητόφωνον),
- III. ἐκ τοῦ πόνου (ἀναλγητικά),
- IV. ἐκ τῆς ἀσθενείας (ἀντιβιοτικά),
- V. ἐκ τοῦ σώματος (ἀεροπορικὴ συγκοινωνία, μεταμοσχεύσεις βιολογικῶν ὀργάνων),
- VI. ἐκ τῆς φύσεως (κεντρικὴ θέρμανσις, συνθετικὰ ὑλικά),
- VII. ἐκ τῆς τύχης (ἀσφαλιστικοὶ ὀργανισμοί, ἀντισυλληπτικά),
- VIII. ἐκ τῆς παραδόσεως (νέα συστήματα ἐργασίας, βιομηχανικοὶ νεωτερισμοί),
- IX. ἐκ τῆς ὁμιλίας (σιωπηλὰ ἐπαγγέλματα, εἰκονογραφημένα περιοδικά, τηλεόρασις) καὶ
- X. ἐκ τῆς σκέψεως (δημοσιογραφικὴ πληροφορία, λογιστικὴ μηχανή).

Ὅ,τι πρέπει νὰ τονισθῆ ἰδιαίτερος εἰς τὴν ἀποδέσμευσιν αὐτὴν τοῦ ἀνθρώπου ἐκ τῶν φυσικῶν του ἰδιοτήτων καὶ τῶν προσωπικῶν του χαρακτήρων εἶναι ἡ ὄντολογικὴ του σχέσις πρὸς τὰ τεχνικὰ πράγματα. Διὰ τὴν συνάφειάν του πρὸς τὴν ἀφ' ἑαυτῆς συντελουμένην λειτουργίαν δὲν ἰσχύει τὸ ρῆμα «ἔχειν», ἀλλὰ τὸ ρῆμα «εἶναι». Δὲν κατέχει ἀπλῶς ὁ σημερινὸς ἄνθρωπος τὰ ἐπιτεύγματα τῆς Τεχνικῆς, ἀλλ' ἀντιλαμβάνεται τὴν ὑπαρξίν του καὶ ταυτοχρόνως ἐκφράζεται διὰ τῆς διαρρυθμίσεώς των. Ἐὰν ἄλλοτε οἱ χαρακτῆρες τοῦ ἀνθρώπου ἦσαν ἀναπαλλοτρίωτοι, διότι ἐβασίζοντο εἰς τὴν ἀντίστασιν τοῦ κόσμου, ἡ τεχνικὴ ἐποχὴ ἐπιτρέπει τὴν ἐνσωμάτωσίν των διὰ τῆς οικονομικῆς των ἐξισώσεως, ὥστε νὰ εἶναι δυνατόν νὰ πολλαπλασιασθοῦν ἢ νὰ καθοῦν ἀπὸ τῆς μιᾶς ἡμέρας εἰς τὴν ἄλλην. Μέσω διὰ τοῦτο ἐκ συστήματος παραλλασσομένων ἀντικειμένων προσπαθεῖ ὁ σημερινὸς ἄνθρωπος νὰ διακριθῆ ἐκ τῶν ἄλλων ἀνθρώπων καὶ νὰ πληροφορηθῆ ἐκ τῆς ἀπηχήσεως, τὴν ὁποίαν θὰ προκαλέσῃ, τί ἀξίζει, τί πιστεύει, τί ἀντιπροσωπεύει, τί εἶναι εἰς τὴν ἀτομικὴν του ὑπαρξίν, τῆς ὁποίας τὰ γνωρίσματα ἔχουν ἀντικειμενικὰ καὶ προσιτὰ εἰς ὅλους σχήματα. Διὰ τὸν λόγον αὐτὸν τὸ σύγχρονον φαινόμενον τῆς Τεχνικῆς δὲν

παρουσιάζει απλώς μίαν επιτηδειότητα του ανθρώπου εις την σχέση του προς την υλικήν πραγματικότητα, ἀλλὰ τὸν ἄνθρωπον εἰς τὴν κρισιμωτέραν καμπὴν τῆς πνευματικῆς του ἱστορίας. Ἐπειδὴ ἀκριβῶς ἡ λέξις «τεχνική» εἶναι σύμβολον μόνον διὰ τὴν θέσιν τοῦ ἀνθρώπου εἰς τὸν κόσμον, διὰ τὴν συγκρότησίν του ἐκ μεταβλητῶν ἐξωτερικῶν χαρακτήρων ἀντὶ τῶν ἄλλοτε ἀμεταβιβάστων ἀτομικῶν του ἰδιοτήτων, ἔχει ὡς περιεχόμενον τὴν προβληματικὴν δυνατότητα τῆς ὑπάρξεώς του ὡς προσώπου ἢ ὡς ἑνός κατ' ἀρχὴν ἀπροσδιορίστου στοιχείου, τὸ ὁποῖον διὰ τῆς προσθέσεώς του εἰς ἄλλα στοιχεία κερδίζει τὰ γνωρίσματα τῶν αὐξομειουμένων ποσοτήτων.

Ἄπο τῆς ἄλλης πλευρᾶς ὅμως ἡ Τεχνική δὲν δημιουργεῖ μόνον ἓνα ποσοτικὸν κόσμον πνευματικῆς οὐσίας, ἀλλ' ἐπίσης ἓνα κόσμον ἱστορικῶν σχέσεων. Διὰ τῶν λύσεών της, ἐντὸς τῶν ὁποίων συνωθοῦνται οἱ ἄνθρωποι, δημιουργεῖ προβλήματα πνευματικῆς συμπεριφορᾶς, ἀσυνειδήτους σχέσεις τῶν ἀνθρώπων μεταξύ των, πρὸς τὴν ἀντικειμενικὴν των θέλπειν καὶ πρὸς τὴν ἀτομικὴν των ὑπαρξιν. Ὅσον περισσότερο ἐκτεχνικεῦεται, τόσο περισσότερο ὁδεύει ὁ πνευματικὸς κόσμος εἰς τὴν σκοτιὰν τῶν ἱστορικῶν του προβλημάτων. Αὐτὸ σημαίνει, ὅτι διὰ τῆς Τεχνικῆς πρῶτον ἀπαλλάσσεται ὁ ἄνθρωπος ἐκ τοῦ προσώπου του καὶ δεύτερον θὰ ἦτο δυνατόν νὰ κερδίσῃ τὸ πρόσωπόν του διὰ τῆς συνειδήσεως τῶν ὄρων, διὰ τῶν ὁποίων ἀποδεσμεύεται τῶν φυσικῶν του δυνατοτήτων. Ἡ Τεχνική κατὰ συνέπειαν δημιουργεῖ τὸ πρόβλημα τῆς Τεχνικῆς, τὸ ὁποῖον δὲν θὰ λυθῆ τεχνικῶς, ἐφ' ὅσον τεχνικῶς προκύπτει.

Ὁ ἄνθρωπος εἶναι δυνατόν νὰ μεσιτεύεται εἰς τὴν ἔκφρασίν του, δὲν θὰ δημιουργήσῃ ὅμως τὴν προσωπικὴν του διάστασιν διὰ μιᾶς νέας μεσιτεύσεως. Διὰ νὰ θεμελιώσῃ τὸ πρόσωπόν του, πρέπει νὰ συλλάβῃ τὴν τεχνικὴν του πράξιν αὐτὸς ὁ ἴδιος ὡς πρόβλημα. Ὅτι διὰ τοῦτο συμβολίζεται διὰ τῆς λέξεως «τεχνική», ἐμφανίζεται ὡς προϋπόθεσις τῆς πνευματικῆς συνδέσεως τοῦ ἀνθρώπου πρὸς τὴν ὑπαρξίν του. Ἐὰν ὅμως ἄλλοτε ἢ θεωρητικὴ αὐτὴ σχέση ἦτο ἔργον τῶν ἐρασιτεχνῶν τῆς σκέψεως, ἀπὸ σήμερον ἀποτελεῖ τὸν ὄρον τῆς ὑποκειμενικῆς παρουσίας τοῦ πνεύματος, ὁ φορεὺς τοῦ ὁποίου ἀπαλλάσσεται τεχνικῶς ἐκ τῶν φυσικῶν ἀντιστάσεων τῆς ζωῆς. Ἡ ἐξάρτησις τοῦ ἀνθρώπου ἐκ τῶν ἐγγύς καὶ τῶν ἄπω, οἱ τρόποι, διὰ τῶν ὁποίων ὀρίζεται ἡ θέλπεις του, οἱ σκοποί, τοὺς ὁποίους ἐπιδιώκει καὶ θὰ ἔπρεπε νὰ εἶχε, τὰ ρεύματα τῆς ἱστορίας, τὰ ὁποῖα τὸν παρασύρουν, ἡ εὐθύνη καὶ ἡ ἀξία τῆς πράξεώς του, ἡ δυνατότης τῆς ἠθικῆς του αὐθυπερβάσεως καὶ ἡ ἀξιοπρέπεια τοῦ προσώπου του εἶναι τὰ προβλήματα τῆς τεχνικῆς του ἐξουδετερώσεως, τοῦ κεντρι-

κοῦ θέματος τῆς ἐποχῆς, τὴν ἀποκάλυψιν τοῦ ὁποίου ἐπιχειρεῖ μετὰ φόβου πολλοῦ ἢ φιλοσοφία.

*

Διάλεξις γενομένη τὴν 17ην Δεκεμβρίου 1969 εἰς τὴν αἵθουσαν τελετῶν τοῦ Πανεπιστημίου Ἰωαννίνων καὶ τὴν 12ην Φεβρουαρίου 1970 εἰς τὴν μεγάλην αἵθουσαν τῆς νέας πτέρυγος τῆς «Παντείου Ἀνωτάτης Σχολῆς Πολιτικῶν Ἐπιστημῶν», ἐκδοθεῖσα ἐν συνεχείᾳ εἰς τὴν πρώτην σειράν ὑπ' ἀρ. 51 τῶν αὐτοτελῶν δημοσιευμάτων τῆς «Ἑλληνικῆς Ἀνθρωπιστικῆς Ἐταιρείας».

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

1. Περὶ ὀρχήσεως 18 (p. 278).
2. Ἴδε A. Sapir, Die Sprache («Kultur-anthropologie», ἐκδ. E. W. Müller, Köln - Berlin 1966, σ. 108).
3. Ἴδε W. Schmidt, Die Bedeutung des Namens im Kult und Aberglauben, Darmstadt 1912, σ. 39, 46.
4. Ἀριστοτέλους, Ἠθικῶν Νικομαχείων Ζ' 3 (p. 1140 a 23/23).
5. Ἀριστοτέλους, Ἠθικῶν Νικομαχείων Α' 10 (p. 1099 b 21/22).
6. Ἴδε H. Mislin, εἰς «Über die Zukunft des Menschen», Podiumgespräch: Der Übermensch, ἐκδ. E. Benz, Köln 1962, σ. 15.
7. Diels, I B' 2, Πρβλ. 49a.
8. Ἴδε Δίωνος Κασσίου, Ρωμαϊκῆς ἱστορίας LVII 21, 7. Πρβλ. Plinii Secundi, Naturalis historiae XXXVI 195.
9. W. Gentner, Individuelle und kollektive Erkenntnis-suche («Freiburger Dies Universitatis» IX, τ. 1961/62, σ. 64).
10. Ἴδε «Spiegel», 1/12/1969, σ. 180 («Physik und Phantasie»).
11. De secretis operibus artis et naturae IV (Opera inedita, ἐκδ. J. S. Brewer, London 1859, τόμ. I, σ. 532/33).